

Esitoimi (II osa)

Kirjoitelmani I osassa käsitelin uussaksalaisen tehtävän rakennetta ja siihen liittyvää keskeistä terminologiaa: pääaie – koetelma – este – esitoimi – kyyditys tai vienti. Minulta jäi vielä mainitsematta se, että uussaksalaisessa käsitteistössä valmistelusommitelma (Vorbereitungskombination) tarkoittaa juuri esitoimen/esitointen ja pääaikeen muodostamaa kokonaisuutta eli käytännössä samaa kuin ”uussaksalaisen esitoimitehtävän ratkaisu”.

Lisäksi yritin hahmottaa käsitettä yksimääreisyys, joka tarkoittaa valkean siirtojen, erityisesti esitoimen puhdasta motivointia.

Muuan tehtäväniekka tunnusti minulle käyttäneensä viime mainittua termiä myös merkityksissä ’virheetön’ (tai ’korrekti’) ja ’duaaliton’. Kukapa voisi heittää ensimmäisen kiven? Niin epätoivottavaa kuin saman termin käyttäminen kahdessa eri merkityksessä onkin, käytännössä se ei aiheuttane sekaannusta, koska tarkoite selviää yleensä asiayhteydestä. Saksalaiselle termille ”zweckrein” voisi sepittää uuden, iskevän käännösvastineen, mutta ’yksimääreinen’ on siinäkin merkityksessä ollut käytössä jo vuosikymmeniä, niin että uuden termin ehdottaminen ei tunnu mielekkäältä.

Mitä tulee uussaksalaisen termistön suomenkielisten vastineiden syntyyn, niin Marko Ylijoki on kiinnittänyt huomioni Pentti Solan toimittamiin

shakkipalstoihin *Ajan Sana* ja *Ajan Suunta* -lehdissä 1930-luvun alkupuolella. Jo niissä esiintyy usea ylläolevista termeistä. Lisäksi samoihin aikoihin teki työtään ”termistökomitea”, johon kuuluivat Solan lisäksi Aleksis Rautanen, Eero Böök ja Arnold Hinds. Marcon mukaan muita merkittäviä samanaikaisia termiharrastajia olivat ainakin turkulaiset Yrjö Nilsson (Iso-Puonti), Yrjö Kontuniemi ja Seppo Salmio.

Niinpä voinee turvallisesti väittää, että suomenkielinen uussaksalainen termistö on ollut suurelta osin vakiintunutta jo (lähes) kahdeksan vuosikymmenen ajan. Se, että termistössä edelleen on aukkoja, selittyy tämän tehtävätyypin suhteellisen vähäisestä harrastuksesta maassamme.

Toinen saamani palaute koski kohtaa ”...pääaie - - - eli valkean matintekosuunnitelma, joka saa ilmauksensa temaattisena houkutusena eli uussaksalaisesti ilmaistuna koetelmana...” Palautteen antaja huomautti, että koetelma ei ole ihan sama kuin ”temaattinen houkutus”, koska se voi kumoutua usealla tavalla, mitä muissa kuin uussaksalaisissa tehtävissä pidetään virheenä. Tätä aihetta koskettelin jo duaali-artikkelissani (*ST* 1/2006, s.306–316) erityisesti tehtävän D19 avulla. Siitä päästäänkin luontevasti kirjoitelmani pääaiheeseen. Kiitos muuten palautteen antajille!

Esitoimityyppi I

Uussaksalaisteoreetikot (yhtenä varhaisimmista ja merkittävimmistä W. von Holzhausen teoksellaan *Logik und Zweckreinheit im neudeutschen Problem*, 1928) ovat löytäneet kolme esitoimityyppiä, joista tyyppi I on yksinkertaisin: valkean koetelma kumoutuu yhteen tai useaan esteeseen. Valkea poistaa kunkin esteen yhtä monella peräkkäisellä esitoimella niin, että kukin esitoimi poistaa yhden esteen.

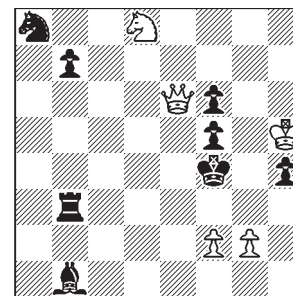
Tehtävä **E8** esittää idean yksinkertaisimmallaan: valkean pääaie 1.Dc4+? Le4 2.Dc7+ kumoutuu raa’asti 2.- Rxc7! Esitoimi **1.De2!** uhkaa 2.Re6#, ja looginen idea toteutuu muunnelmassa 1.- Rc7 2.Dc4+ Le4 3.Dxc7#. Tämä olisi yksinään kovin niukkaa palkintotehtävälle – hiukan

vaatimattomammassakin kilpailussa. Tehtävässä esiintyykin mallimatteja, ensin haarautumassa 2.- Ke5 3.Rf7# ja sitten sivumuunnelmassa hiukan epätavallisempi 1.- Le4 2.Dd2+ Ke5 3.f4#.

Siirtoparia 1.De2! Rc7 voisi kutsua vaikka suojattajättökyyditykseksi, vaikka nimitys ei ihan semmoiseen kuulu viralliseen termistöön. Solan termilistassa esiintyy muuten sana ’häätö’ saksan sanan Ablenkung (’poiskykyditys’) vastineena – konkreettista ja yksinkertaisen nerokasta! Termi Ablenkung on jäänyt paljolti pois käytöstä, mutta ’häätö’ termin Weglenkung vastineena vaikuttaa osuvalta. Ihan sivuhuomautuksena: Solan tekstiä lukiessani jäin miettimään termin ’kyyditys’ saamia sivumerkityksiä 1930-luvun kursailemattoman poliittisen toiminnan tiimelyksessä...

E8. Helmut Klug & Manfred Zucker

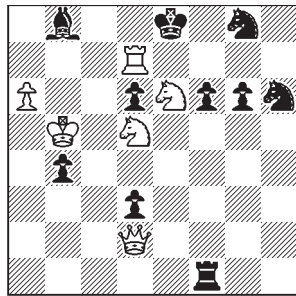
2. p. *Leninskaja Smena* 1964

3#

5+8

E9. František Kollmann
Zlatá Praha 1887

4# 6+10

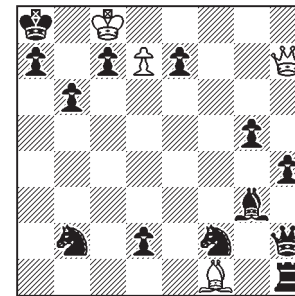
Mutta asiaan. Toisentyypisiä kyydityksiä esiintyy vanhassa tehtävässä **E9**. Valkean pääaie 1.Te7+ Rxe7 2.Rxf6+ kumoutuu kahteen esteeseen: ruudun f6 suojaukseen 2.- Txf6! ja pakoruutuun 2.- Kf7! Alkusiirto (ja ensimmäinen esitoimi) **1.De3!** (2.Rg7+,Rc7+,Td8+) kyydittää mRh6:n pakoruutuun (tukintakyyditys), mutta puolustuksen 1.- Rf7 jälkeen 2.Te7+ Rxe7 3.Rxf6+? ei vielä käy, sillä toinen este 2.- Txf6! on jäljellä. Niinpä toinen esitoimi 2.Dc1! (3.Dc6,Dc8+) Txc1 kyydittää mT:n suojaamasta (poiskyyditys tai häättö) f6:ta, jolloin 3.Te7+ Rxe7 4.Rxf6# mallimatein.

Tämä tehtävä tarjoaa nyt selkeän esimerkin siitä, että koetelma (1.Te7+? Kxe7 2.Rxf6) kumoutuu kahteen mustaan siirtoon (2.- Kf7,Txf6!), eli käsitteinä ”houkutus” (joka lähes poikkeuksetta saa kumoutua vain yhteen siirtoon) ja ”koetelma” (joka voi kumoutua useaan siirtoon) on viisasta pitää erillään, mikä lienee ollut alussa mainitun palautteen antajan ydinajatus.

Tehtävän E9 julkaisuvuodesta päätellen tšekkilaatija ei ole ehkä pohtinut sisältöä edellä kuvatulla tavalla, vaan hänen mielessään on ollut vD:n uhraus 2.Dc1! ja kahden R:n mallimatti 4.Rxf6#, jolle sievän parin muodostaa toinen D-uhraus ja kahden R:n mallimatti muunnelmassa 2.- Kxd7 3.Dc8+ Kxc8 4.Rb6#. Se ei kuitenkaan estä myöhempiä teoreetikkoja hahmottelemasta *yhtä* muunnelmaa uussaksalaisittain. Tehtävä onkin aatehistoriallisesti kiinnostava: siinä on piirteitä sekä böömiläisestä (tai tšekkiläisestä), vanhasaksalaisesta että laadinta-aikaan vielä julkilausumattomasta uussaksalaisesta tyylistä!

Molemmat edelliset tehtävät ovat hyviä esimerkkejä siitä, että esitoimityyppi I ei yksinään useinkaan tarjoa riittävän kiinnostavaa sisältöä, ja niinpä esimerkiksi mallimatit ovat yksi keino luoda tehtävään lisäväriä. Tyyllilajien sekoittamisessa on toki se riski, että tehtävän ”uussaksalainen” rakenne jää ratkaisijalta kokonaan näkemättä. Uussaksalaiseen ideologiaan on näet sisäänrakennettuna periaate, että looginen sommitelma on tehtävän ydin. Vaikka sivu- tai lisämuunnelmat eivät teoriassa riistäkään loogiselta sommitelmalta sen yksimääreistä luonnetta, käytännössä kaikki rönsyt lisäävät mahdollisuutta, että looginen sommitelma ei saa ratkaisijassa haluttua efektiä aikaan. Esimerkiksi tehtävää E9 ratkaiseva saattaa koko ajan miettiä, miten vastata uhkaukseen Kxd7, jolloin pääaikeet ja esitoimet jäävät aivan sivuosaan.

E10. David Przepiórka
11589. Dt. Wochensach 1913
Omistus: J. Kohtz 70 v.

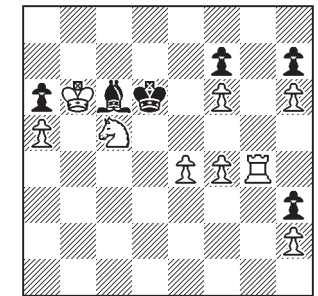
5# 4+13

Puolalaimestarin **E10** on esimerkki siitä, miten vaivattoman tuntuisesti tähän yksinkertaisimpaankin esitoimityyppiin saa puhallettua henkeä. Välitön 1.La6? kumoutuu siirtoon 1.- Dg2! Koetelma 1.De4+? Rxe4 2.La6 toki torjuu D-kumouksen, mutta tilalla on nyt kaksi kumousta peliin tuodulla mR:lla: 2.- Rd6+! ja 2.- Rc5! Nämä siirrot ovatkin aiheemme kannalta relevantit. Ensimmäinen esitoimi **1.Dc2!** (2.Dc6#) pakottaa siirron 1.- c5, toinen 2.Dg6! siirron 2.- Ld6, ja nyt näiden kahden obstruktiokyydityksen ansios-ta tehtävän varsinainen pääaie 3.De4+ Rxe4 4.La6 ja 5.Lb7# toteutuu. On vielä huomattava, että esitoimet eivät voi seurata päinvastaisessa järjestyksessä: 1.Dg6? Ld6 2.Dc2 Lc5!

Esitoimityyppi II

Esitoimityyppi II tarjoaa enemmän vaihteita ja jää ratkaisijalta harvemmin näkemättä: valkean esitoimen jälkeen asemaan syntyy uusi pääaikeen ku-

E11. August Cywinski
45. Ill. Familien-Journal 1857
(muoto: KV 2007)

5# 9+6

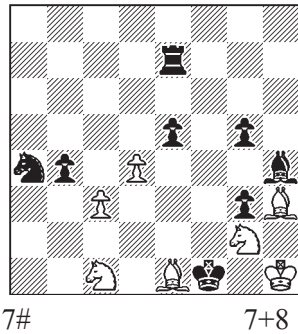
moava puolustus tai este, jonka valkea poistaa toisella esitoimella, minkä jälkeen pääaie toteutuu.

Tehtävä **E11** eräältä vanhan koulukunnan aikaiselta uussaksalaiselta pioneerilta (jonka koko nimi on muuten August Alexander Johann von Cywinski de Puchalá!) on yksi vanhimmista esimerkeistä. Valkean koetelmaan 1.Tg5? & 2.Td5+ Lxd5 3.e5# musta pelaa 1.- Lxe4! Esitoimen 1.Tg8 (2.Td8+) Ld7 ja koetelmasiirron 2.Tg5? jälkeen 2.- Lc6,Le6 ovat riittämättömiä, mutta alkuasemaan nähden uusi mahdollisuus 2.- Lf5! riittää. Niinpä ensimmäistä esitoiminta **1.Tg8!** Ld7 seuraa toinen 2.Tg3! (2.Td3#) ja 2.- Lb5:n jälkeen vihdoinkin pääaie 3.Tg5! Lc6 4.Td5+ Lxd5 5.e5#.

Mustan 3. siirron jälkeen on saatutettu koetelman 1.Tg5? jälkeinen asema, mutta niin, että siirtovuorossa onkin valkea. Musta pakotettiin T-manööverin avulla hukkaamaan aikaa ilman, että sen asemaan olisi ilmaantunut muuta heikkoutta. Kyseessä

E12. Hans Lepuschütz

2. p. *Österreichische Schachzeitung*
1960

on työllistämiskyyditys (Beschäftigungslenkung), uussaksalaisissa tehtävissä usein esiintyvä idea.

Esitoimityyppi voidaan kuitenkin esittää muunkinlaisilla kyydityksillä. Tehtävän **E12** laatija, Cywinski tavoin itävaltalainen, oli yksi koulukunnan eturivin tekijöistä. Valkean pääaikeeseen 1.Lg4? musta ei vastaa 1.- Rxc3?, sillä 2.Rb3 tuonnempana nähtävin seurauksin, vaan 1.- exd4! Sen vuoksi mT on ensin kyydittävä pois (Weg- tai Ablenkung) e-linjalta: **1.Lc8!** (2.La6#) Ta7. Hyvältä näyttää, mutta siirtoon 2.Lg4? mustalla onkin nyt uusi mahdollisuus 2.- Rxc3! 3.Rb3 Ta2! Niinpä mT pitää vielä toisella esitoimella häätää a-linjalta: 2.Le6! (3.Lc4#) Tc7 (2.- Rb2 3.Lg4). Nyt valkea voi toteuttaa pääaikeensa, joka on kokonaisuudessaan 3.Lg4! Rxc3 4.Rb3 Rb1[e4] 5.Re3+ Kxe1 6.Kg1 uhaten 7.Rg2#, jonka musta voi torjua vain siirrolla 6.- Tc2 7.Rxc2 matein.

Esitoimityyppi III

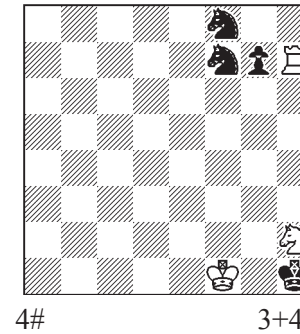
Sekä II että III esitoimityyppi kantavat myös yhteisnimitystä esitoimien porrastus tai porrastetut esitoimet (Vorplanstaffelung, gestaffelte Vorpläne), sillä myös esitoimityyppi III sisältää vähintään kaksi valkeaa esitointoa, mutta ne seuraavat ikään kuin päinvastaisessa järjestyksessä kuin II tyyppissä: valkean koetelma kumoutuu esteeseen, jonka poistamiseksi tarvittavaa esitointoa valkean on ensin valmisteltava yhdellä tai useammalla itsenäisellä esitoimella.

Tätäkin esitoimityyppiä voi parhaiten selostaa konkreettisen tehtäväesimerkin avulla. Ruotsalaislaatiojoiden klassikko **E13** on yhtä selväpiirteinen kuin syvälinenkin. Valkean koetelma 1.Th3? kumoutuu siirtoon 1.- Rg5! Lääke tähän ongelmaan näyttäisi olevan ms:aan kyydittäminen tukkiin ruutua g5, eli 1.Th4 g5? 2.Th3, mutta musta vastaakin 1.- Rg6! Niinpä esitointo Th4 on ensin pohjustettava toisella esitoimella **1.Th5!** johon musta voi vastata vain 1.- g6, jonka jälkeen seuraa ”varsinainen” esitoimi 2.Th4. Nyt mustalla on jäljellä enää riittämätön 2.- g5, jonka jälkeen pääaie 3.Th3 toimii.

Ruotsalaisminiatyyriissä esiintyy varsinkin tässä esitoimityypissä tavalinen uussaksalainen idea nimeltään Beugung (suom. ’taivutus’, ’taittuminen’ yms.), jolle ei ole keksitty tyydyttävämpää suomenkielistä nimitystä

E13. Hilding Fröberg & Herbert Hultberg

Eskilstuna-Kuriren 1942

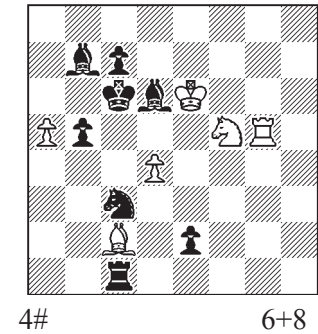
kuin hiukan selittelevä kahden puolustuksen teema: mustalla on valkean pääaikeeseen kaksi puolustusta, riittävä (= hyvä) ja riittämätön (= huono); esitoimella valkea kyydittää mustan nappulan (tai valintasommitelmassa siirtää valkean nappulan) niin, että mustalle jää jäljelle vain riittämätön puolustus. Teema kuulostaa tylsältä, mutta tulkinnan ei tarvitse sitä olla, kuten E13 osoittaa!

Jo historiallisistakin syistä on aiheellista esitellä tästä esitoimityypistä pelishakisteillekin tutun syyrialaisen Philip Stamman laatima **E14**, joka lisäksi havainnollistaa sitä, että pääaikeen tiellä oleva haitta voi olla myös valkean oma materiaali. Tehtävässä esiintyy myös esitoimityyppi I.

Valkean pääaie 1.d5+? kumoutuu kahdella tavalla: 1.- Kc5! ja 1.- Rxd5! Nämä kaksi estettä valkea raivaa pois

E14. Philip Stamma

Traité sur le jeu des échecs, Paris 1737

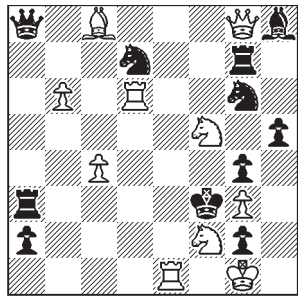

yhden kerrallaan (tyyppi I), mutta sitä ennen valkean on päästävä eroon haitallisesta ”kuolleesta painosta” eli 5. rivin katkovasta R:sta: **1.Re7+!** (tyyppi III) Lxe7 2.Tc5+ Lxc5 (yksi samanarvoisista esteistä poistettu, tyyppi I) 3.Le4+ Rxe4 (toinen samanarvoisista esteistä poistettu, tyyppi I) 4.d5# – pääaie toteutuu! Kyseessä on yhden suoran sommitelman (valkea parantaa asemaansa) ja kahden epäsuoran sommitelman (valkea heikentää mustan asemaa) yhdistelmä.

Tehtävällä ei ole historiallisen kuriositeetin lisäksi muuta arvoa kuin että se saattaa olla – sattumalta – ensimmäinen uussaksalainen tehtävä! Kuten muinaisissa ja vielä 1700-luvullakin tavanomaisissa mansubeissa mustalla on vahvoja uhkauksia, joihin valkean on vastattava ripeästi shakkaavin uhauksin.

E15. D. Lamourex

Palamède-turnaus Pariisi 1865

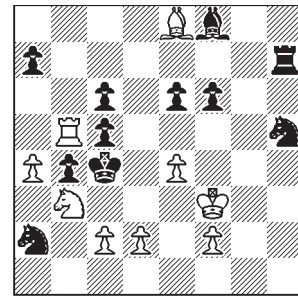

5#

10+11

E16. Hans-Peter Rehm

2. p. Die Schwalbe 1963

9#

9+11

Vielä yksi silmiinpistävän vanha esimerkki **E15**, jossa esiintyvät esitoimityypit II ja III. Valkean pääaikeen 1.Td2 & 2.Tf2# tiellä on oma hepo. Esitoimella **1.Re4!** (2.Rg5,Rd2#) valkea raivaa matintekoruudun vapaaksi, mutta uutena kiusana on peliin tullut mD, joka voi torjua pääaikeen useallakin tavalla (Dd4+,De3+,Dxe1#). Edes tällaista monikumousta ei uussaksalaisissa tehtävissä pidetä ratkaisevana heikkoutena, vaikka sellaisia pyritäänkin välttämään.

Joka tapauksessa mD on kyyditettävä pois (eli häädettävä!) ainoaan järkevasti saavutettavissa olevaan piiloon eli takaisin lähtöruutunsa. Tämä kyyditys siis olisi esitoimityyppiä II. Sen estää kuitenkin oma nappula, joka nyt raivaakin 8. rivin vapaaksi pitäen samalla mD:n aisoissa, eli 2.Lb7! (esitoimityyppi III). Vihdoin 2.- Dxb7:n jälkeen 3.Da8! täydentää 1. siirron esitoimen ja 3.- Dxa8:n jälkeen pääaie 4.Td2 & 5.Tf2# on mahdollinen.

Vuosikymmenten saatossa esitoi-

mitehtävät ovat laajentuneet varsin monimutkaisiksi ja samalla siirtoluvultaan pitkiksi. Saksalaismestarin **E16** on vielä melko selväpiirteinen esimerkki. Valkean koetelman 1.Txc5+ Lxc5 2.Lb5?? toteutumisen tiellä on msc6. Yritys 1.Lxc6? on liian hidaskäyttö (1.- a6!), mutta valkea näyttää pystyvän poistamaan esteen manööverillä 1.Ra5+ Kd4 2.Rxc6+ Kc4 3.Ra5+ Kd4 4.Rb3+ Kc4 5.Txc5+, mutta 4.- Ke5! kumooa hankkeen.

Niinpä valkean on varmistettava tämä I-tyypin esitoimi pitkähköllä III-tyypin esitoimella: **1.Ke3!** (2.Ra5#) Lh6+ 2.f4 Lxf4+ 3.Kf3! Ld6, minkä jälkeen pääaie 4.Ra5+ Kd4 5.Rxc6+ Kc4 6.Ra5+ Kd4 7.Rb3+ Kc4 8.Txc5+ Lxc5 9.Lb5# toteutuu, sillä siirtoa 7.- Ke5 seuraa 8.d4#, ja nyt nähdään, miksi mL piti kyydittää d6:een (tukintakyyditys). Tyypin I esitoimi, jossa mK:ta viedään kuin pässiä narussa, on uussaksalaisissa tehtävissä usein toistuva työllistämiskyyditys. Musta ei ehdi tehdä mitään sillä aikaa, kun

valkea käy nappaamassa tiellä olevan sotilaan c6:sta.

4.Ra5+:llä alkava esitoimi on Speckmannin mukaan suora, sillä sc6:ta ei kyyditetä mihinkään, vaan sommitelman päämäärä on vLe8:n aseman parantaminen. Jos sc6 pakotettaisiin esim. lyöntiin cxd5, kyseessä olisi kuitenkin ilmeisesti epäsuora sommitelma eli msc6:n häätö. Näin pienestä voi määrittely olla kiinni!

Valmistelevan esitoimen yksimäärisyyden kannalta on oleellista, että vK, jota tarvitaan suojaamaan se4, palaa ruutuun f3, sillä jos valkea samalla manööverillä, jolla se kyydittää mL:n d6:een, parantaisi omaa asemaansa, esitoimi olisi kaksimääreinen eli epäpuhdas. Alkuasemaan nähden ainoa oleellinen muutos on nyt mL:n sijainti, sillä vsf2:n puuttumisella ei ole mitään vaikutusta ratkaisun kulkuun.

Lyhyt kertaus:

Esitoimityyppi I: alkuasemassa pääaikeen tiellä on yksi (tai useampi) este, jonka (jotka) valkea poistaa yhtä monella esitoimella.

Esitoimityyppi II: alkuasemassa olevan esteen poistamisen jälkeen syntyneessä asemassa esiintyy uusi(a) este(itä), jonka (jotka) valkea poistaa tarvittavalla määrällä esitoimia.

Esitoimityyppi III: alkuasemassa olevan (I) tai sen jälkeiseen asemaan syntyneen esteen (II) poistamista valkean täytyy pohjustaa valmistelevalle esitoimella poistaakseen esteen, joka on olemassa jo alkuasemassa.

Esitoimitehtäviä ennen ja nyt

Edellä jo sivusinkin kysymystä siitä, miten tietoisia ennen 1900-lukua uussaksalaisia tehtäviä laatineet mahtoivat olla sommitelmiensa loogisesta luonteesta. Shakki on toki looginen peli, eivätkä vanhan koulun laatijat olleet sen tyhmempiä kuin mekään, joten on oletettavaa, että joidenkin vanhojen tehtävien looginen rakenne ei ollut sattumanvaraista, vaikka niiden laatijat eivät pystyneet kielentämään luomustensa sisältöä yhtä tarkasti kuin 1900-luvun teoretikot eivätkä he myöskään laatineet – ehkä esikuvien puutteesta – loogisia tehtäviä systemaattisesti.

On kuitenkin ainakin yksi poikkeus. Vaikka Kohtz ja Kockelkorn ottavat pioneeriteoksessaan *Das Indische Problem* vanhoista tehtävistä tarkasteltavaksi vain Lovedayn klassikon vuodelta 1845, on vaikea uskoa, että he eivät olisi kiinnittäneet huomiota myös August Cywinkin tuotantoon, joka oli niukka (24 tehtävää) mutta yllättävän suurelta osalta hyvin uussaksalaista. Nerotkaan eivät yleensä keksi mitään tyhjistä, vaan heidän keksintönsä ovat jollain tavalla ”ilmassa”.

Lisäksi Kohtz ja Kockelkorn eivät olleet ainoita, jotka olivat tyytymättömiä vallitsevaan laadintasuuntaukseen ja joille böömiläisen koulun mattipuhausihanteet eivät olleet tyydyttävä lääke 3- ja monisiirtoislaadinnan aneemiseen tilaan. Werner Speckmann

mainitsee tyytymättömistä nimeltä ainakin Adolf Bayersdorferin ja kertoo lisäksi, että vuonna 1903, hiukan ennen K&K:n teoksen julkaisemista, ilmestyi A. Gehlertin pamfletti *Über das Wesen des Schachproblems* (Shak-kitehtävän olemuksesta), jossa myös ilmaistiin antipatia vanhasaksalaisen koulun luovuutta rajoittavia periaatteita kohtaan (Speckmann: *Das Logische Schachproblem*, 1965; s.17).

Niin tai näin, uussaksalainen traditio on osoittanut yli sadan vuoden aikana elinvoimaisuutensa. Uusimmissakin FIDE-albumeissa perinnettä seuraavat tehtävät ovat hyvin edustettuina. Keskieurooppalaisia tai keskieurooppalaisten tekemiä monisiirtoistuomioita ei pysty nykyäänkään kaikin osin ymmärtämään, ellei uussaksalainen tehtävätyyppi ja termistö ole joten kuten tuttu.

Ei tässä vielä kaikki

Tämä esitoimiartikkelini raapaisee vain pintaa. Jotkut teoreetikot esimerkiksi jakavat III esitoimityypin vielä kahteen. Teoreetikkojen kesken vallitsee lisäksi erimielisyyttä siitä, millaiset esitoimet kuuluvat III ja millaiset II tyyppiin. Joskus erot johtuvat siitä, että he eivät ole yksimielisiä siitä, mikä on kussakin tehtävässä se varsinainen pääaie! Antamani tehtäväesimerkit eri esitoimityypeistä perustuvat pääosassa jaotteluun, jonka Josef Breuer antaa kirjassaan *Beispiele zur Ideengeschichte des Schachproblems* (1982), ja hän puolestaan seuraa von

Holzhausenin esimerkkiä. Kuten artikkelini I osassa mainitsin, muun muassa Rehm ja muut ekspertit käyttävät tässä annetusta poikkeavaa terminologiaa ja täydentävät sitä vielä täsmentävillä termeillä.

Kokonaan oma lukunsa on sekin, että kaikki esitoimityypit voi esittää myös valintasommitelmina, jolloin erillistä esitoimintaa ei ole, vaan esitoimi sisältyy valinta-alueelle tarjolla olevien siirtojen tai manööverien oikeaan valintaan ja väriiden hylkäämiseen (tällöin tehtävän ratkaisua kutsutaan valintasommitelmaksi [Auswahlkombination], ei valmistelusommitelmaksi). Tässä kohtaa tulevat mukaan myös 2 siirron mattitehtävät.

Olen kuitenkin antanut itselleni luvan olla panematta lusikkaani syvemälle tähän uussaksalaiseen keitokseen ja varsinkin olla ottamatta kantaa eri katsantoihin, aivan samoin kuin pikkulasten oletetaan olevan sekaantumatta aikuisten kiistoihin.

Olen maininnut nimeltä vain pari uussaksalaista teemaa ollakseni sekoittamatta lukijan päätä uusilla (?) termeillä ja teemanimikkeillä, joiden tietäminen ei ole tarpeen sen ymmärtämiseksi, mistä esitoimissa – joka on kirjoitelmani varsinainen aihe ja uussaksalaisten tehtävien ydin – on kysymys. Useissa esimerkkitehtävissä on lisäksi sivumuunnelmia ja kiinnostavia yksityiskohtia, joihin en ole puuttunut, jottei pääasia hämärtyisi.

Jos lukijalle edelleenkin jää epäselväksi, mitkä ovat esitoimityyppien väliset olennaiset erot tai mitä on

yksimääreisyys, vika saattaa olla kirjoittajassa. Aihepiiri on laaja ja vaikeasti hallittava. Jos joku lukija haluaa eläkepäivikseen dementian etenemistä viivyttävän harrastuksen, jossa aika vierähtää mukavasti, uussaksalaiset tehtävät ja niiden teoria ei ole hullumpi valinta. Bonuksena saksan taito ja sen nyanssien hallinta voisivat kohentua tuntuvasti.

Siltä varalta, että joku ottaa ehdotukseni tosissaan, annan lopuksi kirjallisuusluettelon alan keskeisistä opuksista ja artikkeleista, joukossa myös tärkeitä yleisteoksia, joissa käsitellään runsaasti uussaksalaisia ideoita ja tehtäviä.

Kirjallisuutta:

Chéron A.: *Les Échecs artistiques*. Lausanne 1934.

Eisert, St. & Rehm H.-P.: ”Pläne, Spiele, Züge”. *Die Schwalbe*, Dez. 1977, s. 137–151.

Grasemann, H.: ”Zur Lehre Holzhausens”. *Deutsche Schachzeitung* 1951.

Grasemann, H.: *Problemschach I & II*. Berlin 1955, 1959.

Grasemann, H.: *Ein Reverendes Ereignis, der Geschichte machte*. 1981.

Halumbirek, J. & Schneider St.: ”Buch der Vorplanprobleme”. *Deutsche Schachzeitung* 1937, 1941.

Halumbirek, J.: ”Direkte und indirekte Vorpläne – Kritik und Lehre”. *Die Schwalbe* 1954.

Halumbirek, J.: ”Das ABC des logischen Problems”. *Österreichische Schachzeitung* 1954/55.

Halumbirek, J.: ”Zum Verständnis des Vorplan-Probleme”. *Die Schwalbe*, Okt. 1966, s. 397-404.

Holzhausen, W. Frh. von: *Logik und Zweckreinheit im neudeutschen Schachproblem*. Berlin 1928.

Kohtz, J. & Kockelkorn, C.: *Das Indische Problem*. Potsdam 1903.

Maßmann, W.: ”Der Begriff der Zweckreinheit”. *Die Schwalbe* 1939.

Palitzsch, F.: *Die Ablenkung, das Element der indirekten Kombination*. 1907

Palitzsch, F.: ”Die logische Kombination”. Teoksessa: *Ranneforths Schachkalender* 1914.

Palkoska, E.: *Idee und Ökonomie im Schachproblem*. Praha 1928.

Schneider, St.: ”Zweckökonomie”. *Schach-Express* 1948, s. 283ss, 299s, 316s.

Sidler, W.: *Problemschach. Alphabetisch geordnete Begriffsübersicht*. Luzern 1968.

Speckmann, W.: ”Zur Lehre vom Zweck und der Zweckreinheit bei den direkten Manövern”. *Die Schwalbe* 1940.

Speckmann, W.: *Das logische Schachproblem*. Düsseldorf 1965.

Trilling, A.: ”Kontraprobleme, Kontrazweck”. *Die Schwalbe* 1938.

Trilling, A.: ”Kontrawechselprobleme”. *Die Schwalbe* 1942.

Weenink, H.: *The Chess Problem*. Stroud 1926